

תוכנית לימודים כיתה ז'
האדם וסביבתו- כפר עולמי

1. מבוא- החיים בעולם משתנה (2 ש)

2. גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם (9 ש')

1. פתיח – ביטויי תהליך הגלובליזציה במרחב – נופים גלובליים (1 ש')
2. מדדי גלובליות - מי הכי גלובלית? (1 ש')
3. גורמים שאפשרו את הגלובליזציה (2 ש)
4. השלכות תהליך הגלובליזציה בתחומים שונים (2 ש)
5. בעיות סביבתיות בעידן הגלובלי וניסיונות גלובליים לפתרון (3 ש)

3. אי השוויון המרחבי (9 ש')

1. פתיח - "פערים מדברים" (1 ש')
2. אי שוויון מרחבי ברמה העולמית (4 ש')
3. אי שוויון מרחבי ברמה הלאומית (2 ש')
4. צדק סביבתי – אי צדק סביבתי (2 ש)

4. אוכלוסייה במרחב (15 ש)

1. פתיח – עולם מורכב (2 ש)
2. תפרוסת האוכלוסייה במרחב העולמי, במרחב הלאומי ובמרחב האזורי (4 ש)
3. תהליכים ומאפיינים דמוגרפיים (4 ש)
4. תנועות הגירה במרחב הגלובלי ובמרחב הלאומי (5 ש)

5. יישובים כפריים ועירוניים במרחב משתנה (12 ש)

1. פתיח – יישובים מגוונים ומשתנים (1 ש)
2. סוגי יישובים והתמורות בהם (6 ש)
3. העיר כמשקפת תהליכי גלובליזציה – ערי עולם (2 ש)
4. סוגיות סביבתיות והתמודדות עמן (3 ש)

1. מבוא – החיים בעולם משתנה (2 ש')

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחיבה	מושגים	הערות והמלצות
פתיח - תמורות בתחומי חיים שונים וביטוי במרחב	עולם משתנה : -התפתחות התחבורה ומהפכת המידע והתקשורת גורמים להתפשטות שינויים במרחב - העולם הופך ל"כפר גלובלי". - מהפכות חברתיות ופוליטיות ומשברים כלכליים מתפשטים בעולם- אפקט דומינו. (לדוגמה: המשבר הכלכלי של שנת 2008 שגרם להתמוטטות כלכלית של מדינות רבות, מהפכות שלטון בעולם הערבי, המהפכה החברתית בישראל, טרור גלובלי) -תהליכי פיתוח יוצרים שינויים בנוף (לדוגמה: תהליך המדבור, שינויים בקו החוף) - ה"נופים הטבעיים" בעולם המשתנה הולכים ומתמעטים ולעומתם הנופים מעשי ידי אדם תופסים נפח גדול יותר.	השוואה והסקת מסקנות -זיהוי מידע מסוגות שונות של טקסטים (תמונות, מפות, טבלאות ותרשימים) על מרכבות אוכלוסיית העולם. -זיהוי והבנת הקשר בין מגוון האנשים בעולם ובין היווצרות מגוון נופים אנושיים. -השוואה בין האוכלוסייה בעבר וכיום וביטויים המרחבי של השינויים. -הבנת מטרת השוואה כפתיחה לנושא. העלאת מגוון נקודות מבט -השקפה על ופרוש של השינויים במרחב העלאת מגוון נקודות מבט ביחס לשינויים בתחומי החיים השונים- לדוגמה: עלייה ברמת המינוע מאפשרת ניידות מחד וגורמת לבעיות סביבתיות מאידך.		מומלץ להביא דוגמאות של "לפני" ו"אחרי" בתחומים שונים. התהליכים והמושגים המוצגים בפתיח הינם חשיפה ראשונית ואין הכוונה ללמדם כאן.

2. גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם (9 שעות)

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. פתיח – ביטוי תהליך הגלובליזציה במרחב (1 ש')	-תהליכי הגלובליזציה והפיכת העולם ל"כפר גלובלי" יוצרים נופים אנושיים דומים - נופים גלובליים דוגמאות: • סניפים של חברות רב לאומיות המפוזרים בכל העולם ומבטאים	השוואה ומיון -הבחנה בדמיון ובשוני של סוגי הנופים השונים ומיונם לתחומים שונים: כלכלה, תרבות, חברה וסביבה כלי מחקר- תצפית - "יציאה לשטח", זיהוי תופעות במרחב ודיווח על תופעה הקשורה בביטויי האחדה תרבותית במרחב הקרוב ללומדים.	גלובליזציה, כפר גלובלי, נוף טבעי, נוף אנושי, נוף גלובלי, חברה רב לאומית/ תאגיד, פארק	

	מדע,	- הבנת חשיבות התצפית להצגת מצב מסוים ושלשם כך יש לדייק בפרטים ולהימנע מלהביע דעה לגבי הנראה בשלב זה. שאלת שאלות -ניסוח "שאלות הגיאוגרף" על התופעה ועל ביטוייה במרחב.	פעילות כלכלית גלובלית. • פארקים מדעיים עולמיים ("עמקי סיליקון") בעלי מראה אחיד בכל העולם (דוגמאות: עמק הסיליקון המקורי בקליפורניה, בנגלור בהודו, הר החוצבים בישראל) • דמיון במבנה הערים הגלובליות (דוגמה: "מבנה פעמון", מבני זכוכית) • רשתות מזון בין לאומיות • מרכזי קניות וקניונים כחלק מתרבות הצריכה הגלובלית. • תשתיות תחבורה: שדות תעופה, תחנות רכבת ותחבורה ציבורית, מחלפים וגשרים • רשתות תיירות בינלאומיות • שלטי חוצות בשפה האנגלית • אנטנות סלולריות וצלחות לוויין	
	סחר חוץ, יבוא, יצוא	השוואה והסקת מסקנות -הכרה והבנה של המדדים השונים ושל ההבדלים ביניהם -ניתוח רכיבי המידע וזיהוי הקשרים ביניהם: הבנת הקשרים בין המדדים ובינם לקביעת רמת הגלובליות של מדינה. -השוואה בין מדינות על פי מדדי הגלובליות -הערכת הנתונים ומהימנות מקורות המידע. - הסקת מסקנות מהנתונים לגבי רמת גלובליות של מדינות שונות -יצירת הכללות על סמך המסקנות תוך הבחנה ברמת גלובליות שונה במדינות שונות ייצוג הידע בדרכים מגוונות הכרת דרכי ייצוג שונות של המידע והערכה של היתרונות	רמת הגלובליזציה של מדינות העולם איננה אחידה. מדדים לדירוג רמת הגלובליות: • היקף הפעילות הכלכלית של המדינה (סחר חוץ והשקעות זרות) • רמת החיבור של המדינה לאינטרנט • היקף הקשר של תושבי המדינה עם העולם (שיחות טלפון לחו"ל, מספר נסיעות לחו"ל של תושבי המדינה) • שותפות המדינה בפרויקטים בין-לאומיים (חתימתה על הסכמים בין-לאומיים ותרומתה לארגוני סיוע	2. מדדי גלובליות - מי הכי גלובלית? (1 ש')

		והחסרונות הכרוכים בסוגי ייצוג שונים (מפות, תמונות, גרפים ועוד)	בין-לאומיים)	
רשת האינטרנט, תקשורת המונים, תקשורת סלולרית, נגישות, תחבורה (גורם נייד וגורם נייד) טכנולוגיות מידע ותקשורת, מהפכת מידע, מהפכה טכנולוגית, נושא 3 ב - לבחירה	רשת האינטרנט, תקשורת המונים, תקשורת סלולרית, נגישות, תחבורה (גורם נייד וגורם נייד) טכנולוגיות מידע ותקשורת, מהפכת מידע, מהפכה טכנולוגית, מעצמה, דמוקרטיה, שוק חופשי, יוזמה פרטית, הפרטה, הבנק העולמי, קרן המטבע הבין-לאומית, או"ם	הסקת מסקנות הפקת מידע מסוגות שונות של טקסטים הבחנה בשינויים שחלו בתחומים שונים בעקבות המהפכה הטכנולוגית. יצירת הכללות לגבי השינויים שחלו בעולם והתמורות הטכנולוגיות בתחום התקשורת והתחבורה בניית טיעון והבעת עמדה ניסוח טענה, נימוקים, פיתוח "טענות נגד" והבעת עמדה מנומקת. לדוגמה: טענה א: "השינויים הטכנולוגיים הם שאפשרו את תהליכי הגלובליזציה". טענה ב: "השינויים הפוליטיים בעשורים האחרונים הם שאפשרו את תהליכי הגלובליזציה". פיתוח תרבות דיון המבוססת על התייחסות לטיעוני האחר. שאלת שאלות הבנת העיקרון המתייחס ליחסי גומלין בין מקומות ובהתאם שאלת "שאלות הגיאוגרף" ביחס לתנועות אנשים, סחורות ורעיונות במרחב. כלי מחקר-ראיון אישי עריכת ראיון אישי בנושא השינויים שחלו בעולם בתחום/ תחומים וגורם/גורמים אשר הובילו לכך. דוגמה: ראיון עם סבא שיתאר את עולמו כילד תוך התייחסות לאמצעי התקשורת והתחבורה בעבר וכיום. דוגמה: ראיון עם מי שחוהה את נפילת ברית המועצות לגבי המשמעויות האישיות והכלליות. הפיכת תוכן התשובות בראיון למידע מאורגן (בטבלה, במספרים וכד') תיאור תרומת הראיון האישי ככלי מחקר המסייע לאסוף מידע ישיר. שיתוף בתחושות ובמחשבות בעקבות הראיון האישי	- המהפכה הטכנולוגית בעשורים האחרונים משפיעה על תחומים שונים כמו תחבורה, תקשורת, מידע, רפואה, תעשייה ועוד. - התמורות במערכות התחבורה והתקשורת אפשרו והאיצו את תהליך הגלובליזציה. מערכות אלה משמשות כערוצי חיבור המקצרים זמן ומרחק. מערכות תקשורת מפיצות מידע, רעיונות ומובילות מהפכות (רשת האינטרנט, הטלוויזיה ותקשורת סלולרית) מערכות תחבורה מודרניות ומשולבות משפרות את הנגישות ומקצרות מרחקים. השפעת שינויים פוליטיים (כמו סיום המלחמה הקרה, התפוררות ברית המועצות ועליית ארה"ב כמעצמה מובילה) על התפשטות תהליכים דמוקרטיים. השפעת השינויים הפוליטיים על הכלכלה. לדוגמה: "שוק חופשי" ויוזמה פרטית. ארגונים בין-לאומיים וחברות רב לאומיות מובילים את השינויים הכלכליים והפוליטיים.	3. גורמים שאפשרו את הגלובליזציה (2) (ש) א. גורמים טכנולוגיים: מערכות תחבורה ותקשורת ב. גורמים פוליטיים - כלכליים

מומלץ להתייחס להתנגדות של קבוצות שונות לתהליך הגלובליזציה ולמניעה מומלץ להבהיר כי לצד הפיתוח והמודרניזציה בחברות מסורתיות, נוצרות בעיות חדשות הקשורות לחילון, שינויים במעמדו של האב בחברה פטריארכאלית ועוד.	חברה רב לאומית/ תאגיד בין לאומי תעשייה עתירת ידע, תעשייה מסורתית, אמריקניזציה, תרבות צריכה, מותג, האחדה תרבותית, בידול מרחבי, עולמקומיות/ גלוקליות	הבנת הקשר: סיבה-תוצאה זיהוי והבנת הקשר בין תהליכי הגלובליזציה ובין ההשפעות בתחומי החיים השונים. -חשיבה רב ממדית: הגלובליזציה משפיעה על תחומי חיים שונים העלאת מגוון נקודות מבט - הצגת נקודות מבט שונות לגבי השפעת הגלובליזציה על הכלכלה והפוליטיקה -הבנה כי התהליכים האחדה תרבותית ושמירת הייחוד התרבותי מתרחשים במקביל זה לזה ויש להם ביטוי במרחב. -פיתוח היכולת להיכנס לנעליו של האחר ולהבין את נקודת מבטו. לדוגמה: הבנת הרצון של אוכלוסיית מיעוט לשמור על ייחודיות בלבוש ולהתבדל מרחבית. טיעון -וויכוח מנומק בין מציגי היבטים חיוביים של השפעת הגלובליזציה ובין מציגי היבטים שליליים. -הצדקת טענות באמצעות נימוקים שונים והצגתן. -הבנת טענת הנגד והתייחסות אליה דוגמה א: "יש הטוענים כי הגלובליזציה הביאה להאחדה תרבותית ויש השוללים טענה זו וטוענים כי נוצרה התבדלות מרחבית". דוגמה ב: יש הרואים בגלובליזציה מקור "ברכה" למדינות הפחות מפותחות ויש הרואים בה "קללה". כלי מחקר- השאלון עריכת שאלון המסייע להשתמש בידע או בניסיונם של אחרים כדי להעשיר את הידע של הלומדים. לדוגמה: שאלון לגבי ייחוד תרבותי מול האחדה תרבותית. שאלות לגבי מותגים, מאכלים, לבוש, מוסיקה וכד'	השפעות הגלובליזציה על הכלכלה והפוליטיקה: • עליית כוחן של חברות רב לאומיות והחלשות מדינות הלאום • צמיחת תעשיות עתירות ידע, אך פגיעה בתעשיות המסורתיות. • התרחבות הסחר הבינלאומי • תהליכי הפרטה • הגירת עובדים השפעות הגלובליזציה על התרבות והחברה - עולמקומיות (גלוקליות): • האחדה תרבותית הכוללת תהליכי אמריקניזציה הבאים לידי ביטוי בלבוש, בשפה, מאכלים, התרחבות תרבות הצריכה ועוד. • במקביל לביטויי ההאחדה, מתעצמים ביטויי הייחוד של קבוצות אוכלוסייה שונות: בידול מרחבי (רובעים אתניים, יישובים ייחודיים), שירותים ייחודיים (חינוך, מבני ציבור), מבני דת, לבוש, שלטי חוצות בשפות שונות.	4. השלכות תהליך הגלובליזציה בתחומים שונים (2 ש') א. השפעות הגלובליזציה על הכלכלה והפוליטיקה: ב. השפעות הגלובליזציה על התרבות והחברה - עולמקומיות

		הפיכת תוכן התשובות בשאלון למידע מאורגן (בטבלה, במספרים וכד' - רצוי ניתוח והצגת התשובות הסגורות באקסל) תיאור תרומת השאלון ככלי מחקר המסייע לאסוף מידע. שיתוף בתחושות ובמחשבות בעקבות השאלון.		
משאבים טבעיים, יערות הגשם, חור באוזון, התחממות גלובלית, מדבור, סחיפת קרקע, מים עיליים, מים תחתיים, קרינה רדיואקטיבית, ריאות ירוקות, אנרגיה סולרית אמנה בין-לאומית, ארגונים, ירוקים,		זיהוי רכיבים וקשרים - סיבה ותוצאה זיהוי וניתוח בעיות סביבתיות והקשרן לתהליכי הגלובליזציה זיהוי וניתוח הקושי באתגרי הסביבה כשהמשאבים משותפים, חוצי גבולות. - זיהוי בעיות סביבתיות ברמות שונות: מקומית, אזורית וגלובלית. לדוגמה: זיהום נחל מקומי או מדבור. - הבנת הקשר (סיבה- תוצאה) בין קבלת הגישה של קיימות ובין פעילויות כלכליות הפועלות ברוח גישה זו. הבנת העיקרון של יחסי גומלין בין אדם לסביבתו. העלאת מגוון אפשרויות לצורך פתרון בעיה הכרת והערכת הניסיונות הגלובליים בפתרון בעיות סביבתיות. העלאת חלופות מקוריות לפתרון בעיה.	בעיות סביבתיות מועצמות על ידי תהליכי הגלובליזציה בעיות סביבתיות דומות קיימות באזורים שונים בעולם. (לדוגמה: בנייה על חשבון שטחים פתוחים, זיהום נחלים, זיהום מקורות מים, התכלות מהירה של משאבים, כריתת יערות הגשם, סחיפת קרקעות, קרינה סולרית, רעש, פקקי תנועה...) חלק מהבעיות הסביבתיות הן בעיות חוצות גבולות. לדוגמה: • זיהום אוויר ברמה האזורית והגלובלית והשלכותיו: הגדלת החור באוזון, התחממות גלובלית • מדבור כתוצאה מגורמים מקומיים וגלובליים • זיהום אוקיינוסים וימים • זיהום מקורות מים משותפים עיליים ותחתיים • התפשטות קרינה רדיואקטיבית (דוגמה: דליפת הכורים הגרעיניים ביפן). - ניסיונות גלובליים לפתרון בעיות: • תכנון, חקיקה ואמנות בינלאומיות (דוגמת אמנת קיוטו העולמית	5. בעיות סביבתיות בעידן הגלובלי וניסיונות גלובליים לפתרון (3 ש) א. בעיות סביבתיות ב. ניסיונות התמודדות

	שטחים פתוחים, אנרגיה ירוקה, בנייה אקולוגית, טיפול משולב בפסולת	הערכה, בחירת אפשרות מועדפת ונימוק הבחירה. נקיטת עמדה שיפוטית ביחס לאפשרויות השונות. ייצוג המידע והידע בדרכים מגוונות הצגת הגורמים והתהליכים שהביאו להיווצרות בעיות סביבתיות. ייצוג התובנות שהושגו ע"י הלומדים באמצעות דרך ייצוג שבה בחרו. מתן הסבר מדוע נבחרה דווקא דרך זו להצגת הנושא. לדוגמה: תיאור וניתוח בעיה סביבתית במקום מסוים (ייבוש החולה, המלחת קרקעות בעירק...), הצגת המיקום, חקירת הגורמים לבעיה והצגתם, זיהוי הבעיה כחוצת גבולות או כמקומית, העלאת נקודות מבט שונות ואפשרויות שונות לפתרון הבעיה ברמה גלובלית ומקומית. השוואה בין הפתרונות והערכה של ההחלטה על פתרון מועדף.	ואמנת ברצלונה האזורית) פעילות ארגונים ירוקים (דוגמת גרינפיס העולמית והחברה להגנת הטבע הישראלית) תכניות סיוע עולמיות ואזוריות תכניות לחינוך סביבתי שימור ושיקום אתרי מורשת ונוף, שימור טבע ושטחים פתוחים הדברת מחלות ומגיפות פעילות כלכלית ברוח עקרונית הקיימות: שימוש מבוקר במשאבים מתכלים, מעבר לאנרגיה ירוקה, פיתוח מוצרים חלופיים ידידותיים לסביבה, בנייה אקולוגית, טיפול משולב בפסולת ועוד.	

3. אי שוויון מרחבי (9 שעות)

הערות והמלצות	מושגים	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	פרקי לימוד
מומלץ להמחיש פערים בתמונות ובנתונים מספריים		השוואה השוואה בין אוכלוסיות שונות ותחומים שונים. הבנת מטרת ההשוואה והאופן שבו ההשוואה משרתת את המטרה: פתיחת נושא חדש. שאילת "שאלות הגיאוגרף" ביחס למקומות הנבדלים זה מזה באופיים החברתי, התרבותי והכלכלי.	מבט על הפערים במרחב: המחשת פערים במרחב הגלובלי. דוגמאות: פערים בסל המזון, ברשתות תחבורה, בשכונות המגורים, בסדנאות יזע מול תעשייה מתקדמת, כלכלת בזאר מול חנויות יוקרה.	1. פתיח - "פערים מדברים" (1 ש')
- ההגדרות החדשות של האו"ם לגבי רמת פיתוח של מדינות מבחינות בין מדינות מפותחות ומדינות פחות מפותחות. המונח הרווח "מדינות מפותחות" כולל	רמת פיתוח, מדדי פיתוח, המדד המשולב/ אינדקס הפיתוח	ייצוג המידע בדרכים מגוונות הכרת דרכי ייצוג שונות של המידע - מפה, טבלה, דיאגרמה, גרף, תרשים. הערכה של היתרונות והחסרונות של סוגי ייצוג שונים	מדדי פיתוח מדדים דמוגרפיים	2. אי שוויון מרחבי ברמה העולמית (4 ש') א. פערים ברמת הפיתוח בין מדינות

את המדינות המפותחות והמדינות המאד מפותחות והמונח הרווח "מדינות מתפתחות" כולל את המדינות הפחות מפותחות והמדינות התת מפותחות. יש להבהיר את הקושי בדירוג המדינות: חוסר ההתאמה לעיתים בין המדדים השונים - בפרק זה הכרת המדדים שצוינו היא למטרת השוואה. הדיון על חלקם מורחב בפרק על האוכלוסייה. נושא 2 ב- לבחירה מחקר ופיתוח, עובדים זרים, ארגוני סיוע, על הגירת העובדים ראה גם בפרק 4- אוכלוסייה במרחב. יש להתייחס לתרומת מדינת ישראל למדינות פחות מפותחות	האנושי, דמוגרפיה, שיעור ילודה, שיעור תמותה, שיעור הריבוי הטבעי, גידול אוכלוסייה, תוחלת חיים, תוצר מקומי גולמי (תמ"ג) לנפש, צריכת אנרגיה, שיעור יודעי קרוא וכתוב, מספר נפשות לרופא, נגישות למי שתייה, משתמשי אינטרנט, רמת מינוע	עריכת השוואה והסקת מסקנות בניית מדדים להשוואה בהתאם למטרות ההשוואה. - הבנת המדדים השונים וההבדלים ביניהם. - יכולת הסקה מדבר אחד על דבר אחר (אנלוגיה). לדוגמה: מרמת התזונה על שיעורי התמותה. ניתוח רכיבי המידע וזיהוי הקשרים ביניהם: הבנת הקשרים הלוגיים בין המדדים ובינם לרמת הפיתוח של מדינה. - הערכת הנתונים ומהימנות מקורות המידע. השוואה בין מדינות ברמות פיתוח שונות על פי מדדים שונים. הכללה- קביעת רמת הפיתוח של מדינות על פי מדדים שונים - יישום כלל או עיקרון לגבי מקרים פרטיים. לדוגמה מדינות הנפט בעלות תמ"ג גבוה (מדד כלכלי) ויחד עם זאת שיעור ילודה גבוה (מדד דמוגרפי). הבנת הרצף של רמות הפיתוח והגורמים למעבר מרמה אחת לשנייה. חשיבה על מידת התאמת המדדים לקביעת רמת הפיתוח. חשיבה על מטרות המיון של המדינות לפי רמות הפיתוח בידוד משתנים זיהוי הגורמים המשפיעים על תופעת אי השוויון המרחבי. הבנת תרומתו של כל אחד מהגורמים ליצירת אי השוויון המרחבי כבסיס להסקת מסקנות. לדוגמה: הצגת שני אזורים/ מדינות ברמת פיתוח שונה, הצעה לבחירת מדדים להשוואה, בדיקת הגורמים לאי השוויון ביניהן, הבנת קשר סיבה – תוצאה, הסקת מסקנות. טיעון לדוגמה: ניסוח טענות "בעד" ו"נגד" כניסת מהגרים עובדים למדינות מפותחות, העברת רווחי התאגידים למדינות המפותחות. בחינה והערכה ביקורתית לטיעונים.	• מדדים כלכליים • מדדי חברה ורווחה • מדדי תשתיות, טכנולוגיה ותקשורת המדד המשולב: אינדקס הפיתוח של האו"ם - מדינות העולם על רצף של רמות פיתוח: מתת מפותחות עד מפותחות מאד. הדינמיות ברמת הפיתוח של מדינות וגורמיה. -גורמים לאי השוויון • גורמים פיזיים • גורמים היסטוריים • גלובליזציה פיצול פעילות תאגידים בינלאומיים: מחקר ופיתוח במדינות המפותחות וייצור במדינות פחות מפותחות הגירת עובדים העברת רווחי תאגידים - הבדלים בהרכב הסחר והיקפו במדינות ברמות פיתוח שונות	ב. גורמים לאי השוויון המרחבי ג. יחסי עולם מפותח ופחות מפותח - יחסי "שולט" ו"נשלט" יחסי תלות.

	פיתוח תרבות דיון המתבססת על התייחסות לטיעוני האחר. - חשיבה על הדרך להפיכת טיעון למשכנע.	תרומה של מדינות מפותחות וארגוני סיוע בין-לאומיים למדינות פחות מפותחות.	
בתחומים שונים : רפואה, חקלאות ועוד.	השוואה -בחירת תבחינים להשוואה בין אזורי השוליים ואזור הגלעין הלאומי. -ארגון המידע וייצוגו בדרכים מגוונות. לדוגמה : טבלה הכוללת מדדים כמו רמת השכלה, רמת מינוע וכדו' הסקת מסקנות -הסקת מסקנות ויצירת הכללות לגבי אזורי גלעין ושוליים באזורים שונים בעולם. התבססות על העיקרון הדין ביחסי גומלין בין מקומות : אזורי גלעין ושוליים. -בחינת מטרת ההשוואה והערכת התבחינים. גיבוש עמדה מנומקת -העלאת טענות מבוססות וגיבוש עמדה מנומקת בסוגיית אי השוויון המרחבי והפערים בין הגלעין והשוליים. לדוגמה : הטענה כי מדינת ישראל לא עשתה די כדי לצמצם את הפער בין הגלעין לשוליים.	מאפייני אזור הגלעין הלאומי -הדגמה במדינות שונות מאפייני אזורי השוליים הלאומיים -הדגמה במדינות שונות. -מדיניות והתערבות ממשלתית לצמצום פערים בין אזורי הגלעין לאזורי השוליים במדינות השונות. לדוגמה : מדיניות פיזור אוכלוסייה כחלק ממדיניות ממשלתית	3. אי שוויון מרחבי ברמה הלאומית (2 ש') א. גלעין ושוליים לאומיים ב. פעולות לצמצום הפערים
מטרה : פיתוח רגישות של התלמידים. מומלץ להביא דוגמאות אקטואליות לתקופת הלימוד.	הסקת מסקנות יצירת תובנות חדשות הקשורות במידת הצדק הסביבתי המבוססות על מידע ממקרים שונים. לדוגמה : מה ניתן ללמוד מהמאבק על חופי היס בישראל לגבי מידת ההשפעה של הציבור? טיעון טענה לדוגמה : "העולם המפותח מנצל את משאבי המדינות המתפתחות ופוגע בסביבה שלהן" הצגת נימוקים לטענה, בניית טענת נגד ונימוקיה דיון ונקיטת עמדה התבססות על העיקרון העוסק ביחסי גומלין בין מקומות. כלי מחקר- השאלון עריכת שאלון המסייע להבנת עמדות לגבי צדק סביבתי בישראל ו/או מידת המוכנות למעורבות לצמצום הפערים	-הפערים ברמת הפיתוח באים לידי ביטוי במידת הצדק הסביבתי ובמודעות אליו. דוגמאות מהעולם : • ניצול יתר של משאבי המדינות הפחות מפותחות על ידי תאגידים רב לאומיים . • הבדלים ב"טביעת הרגל האקולוגית" בין מדינות ברמות פיתוח שונות. • המדינות המפותחות חסרות ידע והון לפיתוח טכנולוגיות ירוקות • הבדלים ברמות הזיהום (אוויר, מים, קרקע) בין מדינות מפותחות ופחות מפותחות	4. צדק סביבתי - חברתי (2 ש)

		במידת הצדק הסביבתי. לדוגמה: שאלון עמדות לגבי מיקום מפעלים מזהמים/ אתרים לסילוק פסולות. דוגמה: שאלון לגבי מידת המוכנות לפעול בנושאים סביבתיים. הפיכת תוכן התשובות בשאלון למידע מאורגן (רצוי שימוש באקסל) תיאור תרומת השאלון ככלי מחקר המסייע לאסוף מידע. שיתוף בתחושות ובמחשבות בעקבות שאלון.	• מדיניות "נימבי" (Not In My Back Yard) של המדינות המפותחות המעבירות פסולת רעילה למדינות הפחות מפותחות דוגמאות מישראל • העברת מפעלים מזהמים ואתרי סילוק פסולת לנגב • מאבק על חופי הים בין הציבור הרחב והגופים הירוקים לבין יזמים בעלי הון

4. אוכלוסייה במרחב משתנה (15 ש)

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. פתיח – עולם מורכב. (2 ש)	מבט על עולם מורכב עולם מורכב: אוכלוסיות העולם נבדלות זו מזו בתחומים שונים: דת, שפה, לאום, תרבות, צפיפות אוכלוסייה, צורת התיישבות, הרכב המשפחה וגודלה, מעמד חברתי כלכלי ועוד. האוכלוסייה המגוונת יוצרת נופים תרבותיים שונים.	השוואה והסקת מסקנות זיהוי מידע מסוגות שונות (תמונות, מפות, טבלאות ותרשימים) על מורכבות אוכלוסיית העולם. זיהוי והבנת הקשר בין מגוון האנשים בעולם ובין היווצרות מגוון נופים תרבותיים. השוואה בין האוכלוסייה בעבר וכיום והביטוי המרחבי של השינויים. הבנת מטרת השוואה כפתיחה לנושא.	לאום, שפה, דת, מונותאיזם,	יחידה זו שמה דגש על תפרוסת האוכלוסייה בעולם, הרכבה הדמוגרפי ותנועתה במרחב. זהו המקום היחיד המתייחס גם לפלורליזם הדתי והאתני ולכן יש להתייחס להרכב הדתות (מונותאיסטיות ואחרות), הלאומים והשפות בעולם בייצוגים ויזואליים שונים. יש להציג את הביטוי בנוף של האוכלוסייה המגוונת. חשוב להראות דוגמאות אקטואליות, לדוגמה: התחזקות האסלאם באירופה.

יש להדגיש שהמושג "צפיפות אוכלוסין" הוא מושג מתמטי ונמדד במספר נפשות לקמ"ר. להמחשת השינויים מומלץ להשתמש במפת תפרוסת האוכלוסייה בעבר וכיום. להמחשת ההתיישבות באזורים קשים עתירי משאבים מומלץ להשתמש במפת אזור המפרץ הפרסי בעבר וכיום. מומלצת חשיפה לאזורים צפופים ודלילים והעמקה באזור אחד מומלץ להציג את התוצרים בתערוכה המתארת אזורים שונים בעולם, תנאי הטבע בהם והשפעתם על האדם. - הגורמים לגידול האוכלוסייה – ריבוי טבעי והגירה, מסכמים את נושא צפיפות האוכלוסייה ותפרוסתה ופותחים את נושאי הלימוד הבאים: דמוגרפיה והגירה.	תפרוסת אוכלוסייה, צפיפות אוכלוסייה, אזור דליל אוכלוסין, אזור צפוף אוכלוסין יערות הגשם, קטבים, מדבריות חמים,	חקר התופעה במרחב - שאלת "שאלות הגאוגרף" - זיהוי ותיאור התופעות המוצגות במפות: תפרוסת וצפיפות האוכלוסייה -ניסוח שאלות ביחס למיקום, לאופן התפרוסת של התופעה, לגורמי המיקום ועוד. השוואה -זיהוי נקודות דמיון ושוני בתפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה בשתי נקודות זמן העלאת השערות, אישושן / הפרכתן - העלאת השערות מגוונות לגבי הגורמים לתפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה ולתמורות שחלו בהן במשך השנים. - הפקת מידע ממפות, מציאת קשרים בין גורמים שונים במרחב ובין תפרוסת האוכלוסייה. -אישוש או הפרכת ההשערות. חקר תופעה במרחב תוך פיתוח כישורים ללמידה שיתופית ולמידת עמיתים - כל אזור נחקר על ידי קבוצה באמצעות תבחינים שהוגדרו מראש, ומוצג בפני מליאת הכתה: -זיהוי מיקומם (יבשת וקווי רוחב) של האזורים צפופי האוכלוסייה והאזורים דלילי האוכלוסייה. -זיהוי הגורמים העשויים להשפיע על היות אזור מסוים צפוף/דליל באוכלוסייה והבנת הקשרים בין הגורמים השונים. -הבנת הקשר סיבה- תוצאה ביחס להשפעת תנאים סביבתיים על האדם בתחומי חיים שונים (חקלאות, לבוש, מגורים, תרבות ועוד). -התבססות על עקרונות הגיאוגרפיה העוסקים בהכרת המאפיינים הטבעיים של מקומות וידעת מיקום של מקומות ותופעות ושאלת "שאלות הגיאוגרף" ביחס ליחסי הגומלין בין האדם וסביבתו טיעון ומגוון נקודות מבט דוגמה א: "האדם מסוגל להתמודד עם תנאים פיזיים	- תפרוסת האוכלוסייה בעולם וצפיפותה – פירוט ברמת יבשות ומדינות. - הגורמים לתפרוסת האוכלוסייה בעולם – פיזיים ואנושיים. -שינויים בתפרוסת האוכלוסייה ובצפיפותה ב – 100 השנים האחרונות. • תפרוסת האוכלוסייה לא השתנתה במהותה, אך האדם חדר לאזורים שבעבר היו ריקים • צפיפות האוכלוסייה גדלה בצורה משמעותית כתוצאה מריבוי טבעי והגירה. -אזורים דלילים הם תוצאה של תנאי טבע קיצוניים ומרתיעים. -מיקום האזורים הדלילים העיקריים ובחינת תנאי הטבע בהם: • אזורי המדבריות החמים • אזורי הקטבים • אזורי יערות הגשם • האזורים ההרריים -האזורים הדלילים שעוברים שינוי – מהווים דוגמה להתמודדות האדם בתנאים קשים. לדוגמה: ניצול משאבים - אזורי נפט (המפרץ הפרסי), אזורי תיירות (הימליה, אלסקה) -אזורים צפופים הם תוצאת שילוב מורכב בין תנאי טבע ופעילות אנושית.	2. תפרוסת האוכלוסייה במרחב העולמי, במרחב הלאומי ובמרחב האזורי (4 ש) א. תפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה ב. האזורים דלילי האוכלוסין ג. האזורים צפופי האוכלוסין

		קשים ולשנות את המרחב". קביעת עמדה תוך הבאת נימוקים וראיות מאזורים דלילי אוכלוסין שעברו שינוי. דוגמה ב: " יש הטוענים כי מפת תפרוסת האוכלוסייה נקבעת אך ורק ע"י התנאים הפיזיים ויש השוללים טענה זו". הצגת טענות ונימוקים תומכים וטענות נגד. השוואה והסקת מסקנות -הכללת עקרונות לגבי תפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה בעולם מתוך בחינת אזורים שונים. -יישום כלל או עקרון לגבי תפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה במקום מסוים. -הבנת יחסי הגומלין בין הסביבה והאדם.	-מיקום האזורים הצפופים ובחינת התנאים להתיישבות בהם.	
על מדדי רמת הפיתוח הדמוגרפיים ומיון המדינות לפי רמת הפיתוח, ראה גם בפרק 3 - אי השוויון המרחבי. בשלב זה (כתה ז'), ייחשפו התלמידים למבנה פירמידת הגילים תוך הבחנה בין 3 קבוצות אוכלוסיה – ילדים, בוגרים וקשישים.	שיעור ילודה, שיעור תמותה, שיעור ריבוי טבעי, תוחלת חיים, תכנון דמוגרפי, מבנה גילים ופירמידת גילים - אחוזי הילדים, בוגרים וקשישים, אוכלוסייה מזדקנת, אוכלוסייה צעירה, אוכלוסייה נתמכת, אוכלוסייה נושאת/ תומכת, התפוצצות	השוואה וזיהוי רכיבים וקשרים -זיהוי מגמת גידול האוכלוסייה והתמורות במרכיביה. -הבנת הקשרים בין מרכיבי גידול האוכלוסייה. -השוואה של גידול האוכלוסייה במדינות מפותחות ובמדינות פחות מפותחות. -השוואה בין מבנה גילים במדינות מפותחות ומדינות פחות מפותחות, תוך ניתוח פירמידת גילים. -זיהוי והבנת הגורמים להיווצרות מבנה גילים ייחודי למדינה מסוימת. -הערכת הנתונים ומהימנות מקורות המידע. ייצוג המידע בדרכים מגוונות -הכרת דרכי ייצוג שונות והערכת הדרך הטובה ביותר להצגת המידע. מיון -מיון מידע דמוגרפי למדינות ברמות פיתוח שונות. שאלת שאלות -ניסוח שאלות בהיבטים שונים על תופעת גידול האוכלוסייה.	ת-מורות בגידול האוכלוסייה ובמרכיבי (שיעורי ילודה, שיעורי תמותה, שיעורי ריבוי טבעי) על ציר הזמן. גידול האוכלוסייה במדינות מפותחות לעומת גידול האוכלוסייה במדינות פחות מפותחות גורמים המשפיעים על הילודה וביטויים במדינות מפותחות ופחות מפותחות. גורמים המשפיעים על התמותה וביטויים במדינות מפותחות ופחות מפותחות. -מבנה גילים במדינות מפותחות ופחות מפותחות	3.תהליכים ומאפיינים דמוגרפיים (4 ש) א. גידול האוכלוסייה בעולם וגורמי ב. הרכב דמוגרפי של אוכלוסיית העולם

יש לקשר בין מבנה הגילים במדינות מפותחות ובין הגירת עובדים אליהן.	אוכלוסין, רעב	שאלת שאלות ניסוח שאלות מגוונות לגבי השלכות גידול האוכלוסייה המואץ והיווצרות מצב של התפוצצות אוכלוסין. זיהוי רכיבים וקשרים זיהוי ההשלכות על תחומי החיים השונים (כלכלה, אורח חיים ותרבות ועוד). ראייה רב ממדית של תהליך, הבנת השרשור בקשר סיבה-תוצאה: הגורמים להתפוצצות האוכלוסייה והשלכות מצב זה על תחומי החיים השונים. שאלת שאלות והשערת השערות ניסוח שאלות לגבי סוגיות הקשורות במאפיינים הדמוגרפיים של מדינות מפותחות מאד. הצעה של מגוון השערות ביחס להשלכות התופעה. מתן תשובות אפשריות והסברים לאותה תופעה/שאלה. לדוגמה: השערות ביחס להשפעת הזדקנות האוכלוסייה על מבנה כוח העבודה. חשיבה על הדרכים לאשש או להפריך השערות ועל ההבדל בין השערה וניחוש. לדוגמה: אישוש השערה ע"י בדיקת מדדים של הרכב כוח העבודה. העלאת אפשרויות מגוונות ויצירתיות לפתרון בעיה הצעת מגוון פתרונות לבעיית התפוצצות האוכלוסין/ הזדקנות האוכלוסייה. השוואה בין הפתרונות, הערכה לשם בחירת פתרון מועדף ונימוק הבחירה. מיזוג וחקר מקרה (מהכלל אל הפרט) בחירת מדינה כלשהי, העלאת שאלת חקר והשערות לגבי מיקומה בשלבי התמורה הדמוגרפית והשלכות מאפייניה הדמוגרפיים. - תיאור מיקומה של המדינה והצגת המאפיינים הדמוגרפיים. - יצירת הכללות ומסקנות המבוססות על המידע. ייצוג המידע והידע בדרכים מגוונות	השלכות המאפיינים הדמוגרפיים האופייניים למדינות הפחות מפותחות על מדינות אלה: • התפוצצות אוכלוסין והשלכותיה • דרכי התמודדות ברמה הלאומית והבין לאומית השלכות המאפיינים הדמוגרפיים האופייניים למדינות מפותחות על מדינות אלה: • מחסור בכוח אדם וצורך במענה לאוכלוסייה מזדקנת • דרכי התמודדות	ג. השלכות המאפיינים הדמוגרפיים ודרכי ההתמודדות

		הצגת המאפיינים הדמוגרפיים של המדינה והשלכותיהם בתחומים שונים. העלאת פתרונות שונים לבעיות במדינה הנחקרת. ייצוג התובנות באמצעות דרך ייצוג שבה בחרו הלומדים. מתן הסבר מדוע נבחרה דווקא דרך ייצוג זו. התבססות על עקרונות הגיאוגרפיה הבנת המושג של "מקום" בעל תכונות חברתיות, תרבותיות והיסטוריות		
על הגירה פנימית ראה גם בפרק 5 - יישובים במרחב אזכור תנועות הגירה בעבר כפתיחה להגירה בהווה.	אזור מוצא, אזור יעד, הגירה בין-לאומית/חיזונית, הגירה פנימית, הגירה מרצון, הגירה כפויה, הגירת קבע, הגירה זמנית/ סיבובית, גורמי משיכה להגירה, גורמי דחיפה להגירה, הגירה נכנסת, הגירה יוצאת, מאזן הגירה – חיובי ושלילי עובדים זרים, פליטים, הגירה לא חוקית, בריחת מוחות, כלכלת בזאר, מדיניות הגירה	הפקת מידע והסקת מסקנות הפקת מידע המיוצג בסוגות שונות ותאור תופעת ההגירה: ממדיה, תפרוסתה וכיווניה. יישום עקרונות הגיאוגרפיה לגבי ידיעת המיקום של אנשים ומקומות ויחסי הגומלין בין מקומות. הערכת סוגי ייצוג שונים למידע. זיהוי רכיבים וקשרים זיהוי והבנת הגורמים הפיזיים והאנושיים להגירה קישור בין גורמי משיכה וגורמי דחיפה להגירה. הבחנה בין סוגי הגירה שונים על המשותף והנבדל ביניהם. התבססות על העקרונות העוסקים ביחסי גומלין בין מקומות טיעון לדוגמה: "לתהליכי הגלובליזציה השפעה רבה על ממדי ההגירה העצומים בעשורים האחרונים והם ימשיכו להשפיע בעתיד" הצגת טיעונים ונימוקים תומכים המדגישים את תרומת התפתחות התקשורת והתחבורה על תנועות הגירה טיעון והעלאת מגוון דעות: ניסוח טיעונים ונימוקים תומכים וסותרים לטענה כי להגירת עובדים מומחים השפעה שלילית על מדינות המוצא. ניסיון לכניסה לנעליו של מהגר וניסוח חוות דעת אישית בסוגיה: תרומתם של מהגרי העבודה למדינתם (המוצא)	הגירה – ממדיה והשפעתה על תפרוסת האוכלוסייה והרכבה באזורי עולם שונים גורמים להגירה מאזורי המוצא לאזורי היעד – גורמי משיכה וגורמי דחיפה (כלכליים, פוליטיים, חברתיים-תרבותיים, תנאי טבע ואסונות טבע) התפתחות התחבורה והתקשורת כמעצמי הגירה תהליך הגלובליזציה כמעצים הגירה ● הגירה בין-לאומית (חיזונית) והגירה פנימית ● הגירה מרצון והגירה כפויה ● הגירה קבועה והגירה זמנית ● הגירה נכנסת והגירה יוצאת - מאזן הגירה ההיסטוריה רצופה בתנועות הגירה (דוגמאות: סיפורי האבות מלוויים בסיפורי הגירה בעבר, הגירת עובדים, הגירת פליטים במלחמות העולם, הגירת יהודים) תנועות הגירה בהווה (דוגמאות: מהגרי עבודה, מהגרים לא חוקיים, פליטים, הגירת יהודים – עליות).	4.תנועות הגירה במרחב הגלובלי ובמרחב הלאומי (5 ש) א. הגורמים להגירה ב.הגירה לסוגיה ב.1.הגירה בין-לאומית

	עיר, פירוור, מטרופולין	השוואה -יצירת תבחינים להשוואה בין ההשפעות החיוביות והשליליות של תנועות ההגירה על מדינות היעד והמוצא. ההשוואה מאפשרת הבנה והכללה של מושגים, הבנת הקשרים ביניהם, יכולת להסיק מדבר אחד על השני (אנלוגיה) וארגון המידע. העלאת מגוון נקודות מבט -הצגת טיעונים בעניין ההשפעות חיוביות ושליליות של ההגירה על ארצות המוצא והיעד טיעון ופיתוח כישורים ללמידה שיתופית -בימת דיון בסוגיית מדיניות הגבלת הגירה. הצגת עמדות מנוגדות, מנומקות, על ידי קבוצות תלמידים. הנמקה- מתוך קטעי מידע המתארים את השפעות ההגירה. השוואה והעלאת השערות השוואת כיווני ההגירה במדינות מפותחות ובמדינות פחות מפותחות והבנת תהליכי ההגירה האופייניים למדינות ברמת פיתוח שונה.	כיווני הגירה כתוצר של הפערים הבין אזוריים: • ממדינות עניות/ פחות מפותחות למדינות עשירות/מפותחות • ממדינות מפותחות למדינות פחות מפותחות – הגירת מומחים • מדינות הנפט כמדינות הגירה הקולטות עובדי ייצור ומומחים ההשפעות של תנועות ההגירה על מדינות המוצא • השפעות חיוביות, לדוגמה: העברת כספים ומטבע חוץ אל ארץ המוצא, הקטנת שיעורי האבטלה וצפיפות האוכלוסייה. • השפעות שליליות, לדוגמה: בריחת מוחות, גידול בשיעור האוכלוסייה הנתמכת. השפעות של תנועות ההגירה על מדינות היעד • השפעות חיוביות, לדוגמה: צמיחה כלכלית בעקבות כניסת כוח עבודה זול. • השפעות שליליות, לדוגמה: היווצרות פערים ומתחים בין האוכלוסייה המקומית לאוכלוסיית המהגרים, היווצרות שכונות עוני, כלכלת בזאר התמודדות עם הגירה במדינות המפותחות: ניסיונות של שילוב לעומת מדיניות של הגבלת הגירה. כיווני ההגירה הפנימית במדינות פחות מפותחות - מהכפר לעיר בעיקר. כיווני ההגירה הפנימית במדינות	ב.2.הגירה פנימית

הנושא מהווה חלק מתוכנית הלימודים בכתה ט'. ניתן לשלב את הנושא עם עבודת השורשים.	"עליות" לארץ ישראל	עריכת השוואה לפי תבחינים והסקת מסקנות -עריכת השוואה בין גלי העלייה לישראל בשנות ה-50 ובשנות ה-90 והסקת מסקנות לגבי ההבדלים וקווי הדמיון בין שני גלי ההגירה. -עריכת השוואה בין מהגרים "רצויים" (עולים) למהגרים שאינם רצויים. הכללה -הבנת הקשר בין רמת הפיתוח של מדינה לבין מאזן ההגירה. טיעון והעלאת מגוון נקודות מבט פיתוח היכולת להתחשב בדעות ובהשקפות האחר. דוגמאות: • ויכוח מנומק בין מהגר עבודה (עובד זר) לישראל לבין ישראלי הדורש הגבלת ההגירה. • סוגיות ילדי העובדים הזרים ומעמדם של הפליטים. • הגשת עצומה בשם ילדי העובדים הזרים הדורשת השארתם בארץ תוך הבאת נימוקים. כלי מחקר- ראיון אישי עריכת ראיון אישי בנושא הגירה. דוגמה: ראיון עם מי שהיגר לישראל או שחוהה הגירה פנימית בישראל. שאלת שאלות הקשורות לנלמד: גורמי ההגירה, ארץ המוצא, גיל ההגירה, קשיים כמהגר ועוד. כלי מחקר- שאלון עריכת שאלון המסייע להבנת עמדות לגבי קליטת עובדים זרים/ עולים חדשים -הפרכת תוכן התשובות בשאלון למידע מאורגן (רצוי שימוש באקסל) -תיאור תרומת השאלון ככלי מחקר המסייע לאסוף מידע-שיתוף בתחושות ובמחשבות בעקבות שאלון.	מפותחות - תהליכי פירוור בעיקר. -תרומת גלי ההגירה היהודית (עליות) לגידול האוכלוסייה בישראל. -התמודדות עם סוגיית מהגרי העבודה החוקיים ושאנים חוקיים - סוגיית הפליטים, סוגיית ילדי העובדים הזרים	ג. ישראל כמדינת הגירה

		מיפוי תופעה במרחב יצירת מפת הגירה משפחתית המציגה את ארצות המוצא והיעד של בני משפחה.	

5. יישובים כפריים ועירוניים במרחב משתנה (12 ש)

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. פתיח – יישובים מגוונים ומשתנים (1 ש)	- יישובים רבים ומגוונים במרחב - מאפייני הנוף הכפרי לעומת מאפייני הנוף העירוני (גודל היישוב, תעסוקה, אופי הבנייה וצפיפותה, אורח החיים). - יישובים משתנים: הביטוי המרחבי של התמורות ביישובים. - מעולם כפרי לעולם עירוני - גידול באחוזי האוכלוסייה העירונית ובמספר הערים בעולם.	תפיסת המרחב ע"י השוואה והסקת מסקנות - זיהוי מאפיינים ותמורות בנוף הכפרי והעירוני והביטוי המרחבי שלהם על סמך דרכי ייצוג מגוונות (מפות, תצלומי לוויין, כלים מתוקשבים דוגמת Google Earth ו-GIS). - הבנת הקשרים בין המאפיינים כבסיס ליצירת תבחינים לשם השוואה בין נוף כפרי ונוף עירוני.	יישוב כפרי, יישוב עירוני, עיר	הפרק מהווה בסיס ליחידת החקר. לאורך הפרק יש להתייחס ליישובם של התלמידים. מומלץ לשלב סיורים בארץ בהתאם לתכנים ו/או הפנייה לתכנים הנלמדים בסיורים וטיולים קיימים.
2. סוגי יישובים והתמורות בהם (6 ש) א. גורמי מיקום יישובים	- גורמי מיקום בעבר וכיום: מקורות מים, חוף ים, אקלים נוח, משאבים, דרך מרכזית, תבליט, גורמים היסטוריים – דתיים, גורמים פוליטיים – מנהליים, גורמים כלכליים עכשוויים (איכות סביבה, רמת השירותים, מקורות תעסוקה, זמינות שטח)	שאלת שאלות - ניסוח "שאלות של גיאוגרף" בנושא מיקום יישובים כפריים ועירוניים. תפיסת המרחב וזיהוי רכיבים וקשרים - הבנת השפעת גורמי המיקום של ישוב על מיקומו ועל התפתחותו. חקר מקרה (מהכלל אל הפרט) - איסוף מידע ממקורות שונים לגבי ישוב מסוים ומיזוג המידע. - בחינת מיקומו של היישוב ביחס למדינה והאזור בו הוא שוכן - זיהוי גורמי המיקום והשפעתם על התפתחות היישוב (בהתאם התייחסות ליישוב התלמיד).	משאבים, תבליט, שירותים, עתודות קרקע, כפר, חווה, מושבה, קיבוץ, מושב, כפר ערבי, מצפה, יישוב קהילתי	ביישובים ותיקים יש להסביר את הקשר בין הגורמים הראשוניים/בסיסיים למיקום היישוב בעבר לבין גורמי הצמיחה כיום.
ב. המרחב	- סוגי יישובים כפריים בעולם: כפר, חווה.	מיון והשוואה	שימושי קרקע, שירותים	מומלצת חשיפה קצרה לסוגי

**הכפרי
והתמורות
החלות בו**

**ג. המרחב
העירוני
והתמורות
החלות בו .
ג.1. סוגי ערים**

ג.2. מבנה העיר

סוגי יישובים כפריים בישראל : יישובים ותיקים : מושבה, קיבוץ, מושב, כפר ערבי ויישובים חדשים : מצפה, יישוב קהילתי **תמורות** ביישובים ובמרחב הכפרי (בהשקפת העולם, במבנה התעסוקה, באורח החיים, בשימושי הקרקע)

סוגי הערים על פי תפקודן הכלכלי העיקרי : ערי נמל, ערי תיירות, ערי בירה, ערי תעשייה, ערי אוניברסיטה וכדו'.

מבנה העיר - שימושי קרקע שונים בעיר (מגורים, מסחר ושירותים עסקיים – מע"ר, תעשייה, תחבורה, מבני ציבור, שטחים פתוחים ועוד), **מיקומם** במרחב העירוני **ותמורות** בהם (לדוגמה : מתעשייה לשירותים עסקיים ופנאי, שינויים במבנה החברתי-כלכלי של שכונות מגורים).

זיהוי דרך המיון המתאימה ביותר של היישובים הכפריים יוביל לארגון הידע והבנה טובה יותר של מאפייני היישובים וההבדלים ביניהם.
- שיוך יישוב התלמיד או יישוב קרוב בהתאם למיון היישובים.
- השוואה בין היישובים הכפריים בעבר וכיום.
- בחינת התמורות שחלו ביישובם של התלמידים או ביישוב כפרי קרוב.

מיון והשוואה

הבחנה בין סוגי ערים על פי תפקודן העיקרי תוך זיהוי מאפיינים הבאים לידי ביטוי במרחב.
- בחירת תבחינים למיון יישובים בהתאם למטרות שונות. לדוגמה : מיון לפי תפקוד כלכלי, לפי גורמי מיקום, לפי הרכב אוכלוסייה, זמן ההקמה וכדו'.
- הבנת מטרת המיון ותרומו להבנת הידע.
- שיוך יישוב התלמיד או יישוב קרוב בהתאם למיון הערים לסוגיהן.

שאלות שאלות ותפיסת המרחב העירוני

- **השוואה והסקת מסקנות**
- זיהוי תמורות במבנה העיר ובשימושי הקרקע בנקודות זמן שונות.
- מציאת נקודות דמיון ושוני במבנה ובשימושי הקרקע של שתי ערים שונות.
- התייחסות ליישוב התלמיד או ליישוב קרוב.

כלי מחקר - תצפית

- "יציאה לשטח", זיהוי תופעות במרחב ודיווח על תופעה הקשורה במבנה העיר/השכונה/הרחוב או שימושי קרקע.
- הבנת חשיבות התצפית להצגת מצב מסוים ושלשם כך יש לדייק בפרטים ולהימנע מלהביע דעה לגבי הנראה בשלב זה.

עסקיים, שטחים פתוחים, תכנון עירוני, עיר, מע"ר

תכנית מתאר, תכנון, עיר יתר, פרוורים, פירוור, יוממות, שימור עירוני, פיתוח מואץ, שכונות עוני

סעיף ג 1 לבחירה

היישובים השונים והתמקדות בסוג יישוב אחד ובתמורות בו בהתאם ליישוב התלמידים

ג.3. הפיתוח
העירוני במדינות
ברמות פיתוח
שונות

תהליך העיור במדינות ברמות פיתוח שונות
-מאפייני הפיתוח העירוני במדינות פחות
מפותחות : הגירה מהכפר לעיר, גידול עירוני
מואץ ועיור יתר, קריסת מערכות עירוניות,
חוסר תכנון, שכונות עוני
-מאפייני הפיתוח העירוני במדינות
מפותחות : עיור מתון, פירוור, יוממות,
תכנון, פיתוח בר קיימא

ג.4. מעיר
למטרופולין
ולמגלופוליס

תהליכי היווצרות המטרופולין
- מאפייני המטרופולין :

- עיר מרכזית וערי שינה/ ערי לוויין
- מודל טבעתי
- שימושי קרקע שונים במרחב המטרופוליני
- תהליכי פירוור ויוממות
- תהליכי התרחבות המטרופולין

הקשר בין מערך התחבורה והצמיחה העירונית לבין תהליכי פירוור ויוממות

תהליכי היווצרות המגלופוליס

- ארגון המידע והצגתו
שאלת שאלות ותפיסת המרחב העירוני
העלאת "שאלות הגיאוגרף": מהי התופעה? מהו מיקומה?
מדוע היא כאן? מהן השלכותיה?

טיעון
לדוגמה: "גיאוגרפים טוענים כי המיקום והמבנה הפיזי של
חיפה משפיעים על מבנה העיר ותפרוסת שימושי הקרקע
שלה". הצדקת הטענה באמצעות ראיות והסברים הנתמכים
על מקורות מידע שונים והצגת הדברים בדיון כיתתי.
התבססות על העיקרון הדן ביחסי אדם סובב ועל שאלות
הקשורות למיקום היישוב ולתפרוסת תופעות כמו מערך
שימושי קרקע בעיר.

השוואה
תיאור והשוואה בין תהליך העיור במדינות מפותחות לזה
שבמדינות פחות מפותחות.
הבנת העדפת דרך הייצוג בגרפים להצגת תמורות במשך
השנים ולהשוואה בין מדינות מפותחות ופחות מפותחות.
זיהוי רכיבים והקשרים וייצוג הידע
זיהוי והבנת הקשר בין העיור המואץ במדינות הפחות
מפותחות ובין תוצאותיו- מאפייני הפיתוח העירוני.
מיפוי מושגים הקשורים בעיור המואץ ותוצאותיו כאמצעי
להבנת הקשרים בין מושגים וארגון המידע.
הצגת מפת המושגים ככלי לייצוג הידע בנושא.

השוואה
יצירת תבחינים והשוואה בין מאפייני הפיתוח העירוני
במדינות פחות מפותחות ואילו שבמדינות מפותחות.
השוואה בין ערים בנושא יישום גישת "פיתוח בר קיימא".
לדוגמה: קוריטיבה וריו דה ז'נירו בברזיל.
בחנית יישוב התלמיד: מידת היישום של גישה בת קיימא
בתחומים שונים.

הסקת מסקנות

מטרופולין,
מגלופוליס, העיר
המרכזית,

		יישום כללים ועקרונות בערים מסוימות. לדוגמה: בחינת מאפייני המטרופולין בתל אביב, לונדון. בחינת יישוב התלמיד: האם היישוב שייך למטרופולין כלשהו? איזה? מיקום היישוב ביחס למטרופולין. טיעון לדוגמה: "יש הטוענים כי לאורך חופי ישראל מתפתח מגלופוליס". הצגת טיעונים תומכים וסותרים והצגת ראיות המתבססות על מפות, צילומי לוויין וכלים מתוקשבים		
סעיף 3 - לבחירה	עיר עולם, מבנה פעמון עולמיות, בידול מרחבי	השוואה, מיון והסקת מסקנות הכרה והבנה של המדדים לדירוג ערי עולם. ניתוח רכיבי המידע וזיהוי הקשרים ביניהם: הבנת הקשרים בין המדדים לקביעת רמת הגלובליות של עיר ובין תהליכי הגלובליזציה. השוואה ומיון ערי עולם על פי מדדים שונים. הערכת הנתונים ומהימנות מקורות המידע. - הסקת מסקנות מהנתונים לגבי רמת גלובליות של ערי עולם שונות. ייצוג המידע בדרכים מגוונות הכרת דרכי ייצוג שונות של המידע והערכה של היתרונות והחסרונות הכרוכים בסוגי ייצוג שונים. הסקה וטיעון: - השלכה מהכלל: "ערי עולם" למקרה מיוחד: "העיר תל אביב כעיר עולם". - הבעת עמדה מנומקת בסוגית היותה של תל אביב עיר עולם.	עיר עולם והמדדים להגדרתה דירוג ערי העולם על פי היקף ומגוון השירותים הקושרים אותן לכלכלה הגלובלית הגלובליזציה כגורם להתפתחות ערי העולם מאפיינים של ערי העולם: • כלכליים: הנהלות בנקים מרכזיים, הנהלות של חברות רב לאומיות, שירותים ברמה גבוהה (ראיית חשבון, עריכת דין, פרסום, ביטוח) • פיזיים: נוף עירוני אחיד (בנייה רב קומתית בעלת ארכיטקטורה מודרנית, מבנה פעמון) • חברתיים תרבותיים: פערים בין מגורים יוקרה של אליטות מול שכונות עוני למהגרים והיווצרות תופעה של בידול מרחבי. תהליכי עולמיות הבאים לידי ביטוי בערי עולם – האחדה מול ייחוד	3. העיר כמשקפת תהליכי גלובליזציה – ערי עולם (2 ש)
		בימת דיון תוך פיתוח כישורים ללמידה שיתופית		4. סוגיות סביבתיות והתמודדות עמן

יש להציג את המטרדים לסוגיהם השונים, אך להתמקד רק בשלושה מהם (בהתאם ליישוב התלמידים) התמקדות בדרכי התמודדות בהתאם למטרדים שנבחרו	ערים ירוקות, זיהום אוויר, ערפיח, אי חום עירוני, פסולת מוצקה מיחזור, שימוש חוזר, טיפול משולב בפסולת, שפכים, השבת שפכים, קירות אקוסטיים, קיימות, אנרגיה מתחדשת, מכוניות היברידיות, גז טבעי, דלק דל גופרית, רכבת קלה, תחבורה ציבורית	דיון בקבוצות במטרדים השונים, כל קבוצה יכולה לחקור מטרד אחר ובמליאה לתאר את המטרד, גורמיו, השלכותיו ולהציג פתרונות שונים לבעיה. חקר מקרה חקירת מטרדים סביבתיים ביישוב /האזור הקרוב של התלמידים והצגת תוצרי החקר בפני הכתה. שאילת "שאלות הגיאוגרף" ביחס ליחסי גומלין בין אדם לסביבתו ביישוב התלמיד. העלאת אפשרויות מגוונות לצורך פתרון בעיה - בחינת אפשרויות שונות לניתוח ולמציאת פתרונות למטרדים השונים. - עידוד גמישות במחשבה ויצירתיות. - עידוד חשיבה ביקורתית ע"י השוואה והערכה של פתרונות שונים.	מטרדי העיר הגדולה • בעיות התחבורה העירונית • זיהום אוויר • אי חום עירוני • פסולת מוצקה • שפכים עירוניים • רעש עירוני • צמצום השטחים הפתוחים • הזדקנות מבנים ותשתיות במרכזי הערים - טיפול במטרדים בטכנולוגיות מודרניות וירוקות. דוגמאות: בתחום האנרגיה : שימוש באנרגיה מתחדשת או בגז טבעי בתחנות כוח, שימוש בדלק דל גופרית ובמכונות היברידיות. בתחום הפסולת : טיפול משולב, השבת שפכים... בתחום התחבורה : הרחבת תשתיות תחבורה מודרניות, כבישים עוקפים, מדרחובים במרכזי הערים, רכבת קלה, עידוד השימוש בתחבורה ציבורית, הגבלות כניסת כלי רכב למרכזי הערים, עידוד השימוש באופניים, קירות אקוסטיים למניעת רעש - שימור אתרי סיסטוריים בעיקר במרכז העיר הישן - ריאות ירוקות במרכזי הערים - בנייה רוויה במרכזי הערים	(3 ש) א. מטרדי העיר הגדולה ב. התמודדות עם המטרדים : תכנון וקיימות

